

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Söka, slå och förstå...

Språkintröduktionselevens bruk av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg

Björn E. Nilzon

Specialarbete SSA 136, 15 hp
Ämne: Svenska som andraspråk
Termin: Vt 2016
Handledare: Emma Sköldberg

Sammandrag

Den här uppsatsen handlar om nyanländas gymnasieelevers användning av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg. Frågeställningarna jag söker svar på är: På vilket sätt använder informanterna ordböcker och översättningsverktyg på internet? Vilka strategier har de för att nå önskat resultat? Hur medvetna är informanterna om sitt eget bruk av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg? Vilka didaktiska slutsatser kan dras utifrån kunskapen om elevers användning av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg? En historisk översikt av olika slags elektroniska resurser presenteras liksom tidigare forskning om ordboksanvändning och ordkunskap. Metoden är en datainsamling som sker genom en enkätundersökning och en observation av åtta elevers användning av ordböcker och översättningsverktyg online. Huvudresultatet visar att informanterna uppvisar en bredd både vad gäller strategier för ordöversättning och val av resurser för detsamma och att merparten av informanterna föredrar att använda resurserna *Lexin* och *Google translate*. Vidare visar resultaten att informanterna har en hög tilltro till såväl resurserna som till sin egen förmåga att använda dem samt att det finns pedagogiska vinster med att medvetandegöra eleven om hennes behov samt hennes strategier för användning av de elektroniska resurserna.

Nyckelord: *Svenska som andraspråk, Nyanlända, Översättning, Digitala-ordböcker, Ordböcker, Ordboksanvändning,*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	1
1.2. Avgränsningar och förtydliganden.....	2
2. Bakgrund och tidigare forskning	3
2.1. Historisk översikt av elektroniska ordböcker	3
2.2. Historisk översikt av elektroniska översättningsverktyg	5
2.3. Ordkunskap och ordboksanvändning	7
3. Material och metod	11
3.1. Urval av informanter	11
3.2. Metodbeskrivning	1Fel! Bokmärket är inte definierat.
3.3. Utformning av enkät	13
3.4. Val av text och textuppgifter.....	14
3.5. Loggfilsundersökning och observation.....	14
3.6. Studiens kvalitativa och kvantitativa aspekter	15
4. Undersökningen.....	16
4.1. Resultat för informant A	17
4.2. Resultat för informant B	19
4.3. Resultat för informant C	Fel! Bokmärket är inte definierat.0
4.4. Resultat för informant D	22
4.5. Resultat för informant E.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.4
4.6. Resultat för informant F.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.5
4.7. Resultat för informant G	Fel! Bokmärket är inte definierat.7
4.8. Resultat för informant H	Fel! Bokmärket är inte definierat.8
5. Sammanfattning och diskussion	31
5.1. Frågeställning 1	31
5.2. Frågeställning 2.....	34
5.3. Frågeställning 3.....	36
5.4. Reflektion kring metod och vidare forskning	38
Litteraturförteckning	39
Bilagor.....	41

1. Inledning

I Douglas Adams kultförklarade science-fiction-bokserie *Lifarens guide till galaxen* (1979) berättas om babelfisken, en liten gul fisk, som efter att den stoppats i örat på användaren, översätter alla främmande språk i realtid. Namnet *babelfisk* anspelar i sin tur på bibelberättelsen om Babels torn, då Gud straffade människorna för deras högmod genom att låta dem tala olika språk – ett hinder för kommunikation som människan försökt överkomma ända sedan dess.

I vår postmoderna, globala tid har behovet att överkomma dessa hinder knappast minskat. Detta har i sin tur inneburit bärkraft för de tvåspråkiga ordböckernas utveckling vad gäller omfång och tillgänglighet, inte minst på internet. Samtidigt har de elektroniska framstegen även möjliggjort drömmen om ofelbara maskinöversättningar mellan olika språk i realtid. Min erfarenhet som lärare i svenska som andraspråk är att eleverna inte gör någon åtskillnad mellan dessa bägge hjälpmedel och i undervisningssituationer ser jag mina elever dagligen använda dem båda.

För nyanlända ungdomar, som i och med sin resa till Sverige kommit i kontakt med ett fullkomligt nytt och främmande språk, med ett inte sällan för dem okänt alfabet och en ny läsriktning, innebär tillgången till dessa hjälpmedel ett snabbt och spännande sätt att komma i kontakt med det nya språket.

När eleverna kommit en bit in i sin svenska skolgång har de flesta hittat mer eller mindre väl fungerande strategier för att använda hjälpmedlen till att förstå och producera text. Min upplevelse är däremot att eleverna får lite eller ingen vägledning i hur de på bästa sätt kan använda ordboks- och översättningsverktygen, vilket inte sällan leder till felaktiga och ibland även komiska resultat.

Således har min uppsats en didaktisk bevekelsegrund, gällande att kartlägga elevernas faktiska strategier i bruket av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg.

Medan många användarundersökningar av ordböcker framförallt fokuserar på *hur* en ordbokskonsultation ser ut (Tarp 2008:9), eftersträvar jag att även belysa frågorna *vem* som söker i ordboken samt *när* och *varför*. Med min uppsats önskar jag därmed att bidra till ökade kunskaper om nyanlända gymnasieelevers strategier för översättning med hjälp av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande arbete är att redogöra för min studie av nyanlända gymnasieelevers användning av ordböcker och översättningsverktyg på internet. Studien, som genomförs med hjälp av enkätintervjuer och loggfilsobservationer, avser att diskutera följande frågeställningar:

- a) På vilket sätt använder informanterna ordböcker och översättningsverktyg på internet? Vilka strategier har de för att nå önskat resultat?
- b) Hur medvetna är informanterna om sitt eget bruk av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg?
- c) Vilka didaktiska slutsatser kan dras utifrån kunskapen om elevers användning av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg?

1.2. Avgränsningar och förtydliganden

En viktig utgångspunkt för min studie är ansatsen att diskutera elevers faktiska bruk av ordböcker och översättningsverktyg på internet. Även om observationssituationen i sig är konstruerad ligger momenten i undersökningen inte långt från de skoluppgifter eleverna dagligen har att göra med.

Med tanke på att det finns flera angränsande fokus för en dylik observation och i synnerhet därför att följande perspektiv är av viss relevans för mina resultat, upplever jag behovet av att förtydliga vad som är fokus i min uppsats. Till skillnad från många andra användarundersökningar ligger det inte i mitt syfte att undersöka verktygens förbättringspotential genom att svara på hur väl de olika hjälpmedlen fungerar (Tarp 2008:7). Det ligger heller inte i mitt intresse att undersöka vare sig

elevernas läsförmåga eller den i studien föreliggande textens svårighetsgrad. Fokus ligger således helt och fullt på elevernas faktiska bruk av nämnda hjälpmedel, vare sig de är medvetna om skillnaden mellan online-ordböcker och översättningsverktyg eller inte.

Ett ytterligare förtydligande är att studien endast omfattar elektroniska ordböcker. Medan det naturligtvis finns en lång rad tryckta hjälpmedel för inlärare att ta till omfattas de inte av den här uppsatsen. Ett skäl till denna avgränsning är att eleverna i studien i stort sett enbart använder sig av just elektroniska ordböcker, en utveckling som bland annat behandlas av Lew (2014).

2. Bakgrund och tidigare forskning

2.1. Historisk översikt av elektroniska ordböcker

Ordböcker, ordlistor och lexikon, i såväl tryckta som e-versioner, är en essentiell tillgång för L2-inläraren. För inlärare av det svenska språket är det framförallt Lexins svenska lexikon som i årtionden fyllt en viktig funktion. Sedan dåvarande Skolöverstyrelsen (nuvarande Skolverket) initierade forskningsprojektet Språklexikon för invandrare (Lexin) 1979 har mycket hänt i Sverige. Det stora antalet flyktingströmmar under 90- och 00-talet har aktualiserat projektet gång på gång och den samhällseliga och språkliga utveckling som pågått har föranlett arbetet med förnyade versioner. Lexinprojektet blev redan inledningsvis mycket framgångsrikt med efterföljare i flera av de nordiska länderna och tvåspråkiga lexikon med svenska som källspråk (Gellerstam 1999). År 2011 gav Språkrådet uppdraget till institutionen för svenska språket vid GU att arbeta fram en ny helsvensk version av Lexin. Förutom översättning av uppslagsorden innehåller Lexin information om ordens böjning, uttal och ordklass. Oftast förekommer också grammatik, kommentarer, ordförklaringar, stilkommentarer, sakupplysningar, grammatiska konstruktioner och språkexempel. Uppslagsformen i Lexin består normalt sett av ett enda ord men kan också vara ett längre uttryck, särskilt i sammansatta verb (till exempel *tycker om*) och samhällsord (till exempel *offentlig*

försvarare). Uppslagsorden kan följas av en alternativform som vanligen har samma uttal men annan stavning, till exempel *jos* eller *juice*. I vissa fall rör det sig om en talspråkig variant, till exempel *sedan* och *sen* (Malmgren 2012)

År 1995 gjorde *Lexin* det svensk-engelska och svensk-finska lexikonet tillgängliga online. Sedan dess har många språk tillkommit och idag omfattas *Lexin* förutom svenska av en lång rad språk, nämligen: albanska, amhariska, arabiska, azerbadjanska, bosniska, finska, grekiska, kroatiska, nordkurdiska, pashto, persiska, ryska, serbiska (latinsk), serbiska (kyrillisk), somaliska, spanska, sydkurdiska, tigrinska och turkiska. Dessutom är ytterligare en handfull språk i skrivande stund under utveckling. Urvalet av uppslagsspråk grundar sig i uppdraget att skapa ett lexikon för inlärare av svenska som andraspråk, dessutom är språk utan tillgång till andra lexikon prioriterade. Av det skälet har också det engelsk-svenska lexikonet inte reviderats utan ersatts av *Folkets lexikon*, som bygger på tidigare *Lexin*-versionen men som idag är fritt för vilken användare som helst att redigera.

Eftersom *Lexins* lexikon är anpassade för inlärare av svenska som andraspråk är det inriktat mot de vanligaste svenska orden och inte i huvudsak mot ovanliga eller genrespecifika ord samtidigt som lexikonet även innehåller exempel på ord som är särskilt svåra att förstå på grund av sin ogenomskinlighet (*Lexin*, 1992). *Lexin* utgår också från översättningar med svenska som källspråk och annat språk som målspråk. Trots det kan lexikonet användas på det omvända sättet, med den begränsningen att man söker på en översättning till ett svenskt ord, vilket i praktiken innebär att ett vanligt ord på ett annat språk inte alltid förekommer i *Lexins* översättning av det svenska ordet.

En ytterligare tillgång för L2-inlärare som är värd att nämnas i sammanhanget är online-lexikonet *bab.la* som inleddes som ett språkprojekt av Andreas Schroeter och Patrick Uecker. Visionen att skapa en portal för språkbegeistrade att mötas och där modersmålstalare kunde dela med sig av sin kunskap ledde till en webbportal med totalt 40 lexikon för 28 språk men också, enligt hemsidan, forum, glosor, spel, språktest, fräsböcker för universitetet, arbetslivet eller en resa. I april 2015 anslöts *bab.la* till Oxford dictionaries och fick Oxford University Press som moderbolag. Bolagets mål är nu att bli världens största onlinelexikon. Lexikonet fungerar på det sättet att användare själva kan föreslå ord för att förbättra lexikonens kvalitet.

Centralt arbetar bolagets översättare med att lägga in nya ord i lexikonerna och granska användares inlägg. Idag finns bab.la tillgängligt på 28 olika språk, nämligen svenska, arabiska, indonesiska, tjeckiska, danska, tyska, grekiska, engelska, esperanto, spanska, franska, italienska, holländska, norska, polska, portugisiska, finska, swahili, turkiska, vietnamesiska, hindi, ungerska, indonesiska, japanska, koreanska, rumänska, kinesiska och ryska.

Det finns naturligtvis många andra ordlistor fritt tillgängliga på internet som inlärare använder sig av. Detta kommer jag att återkomma i redovisningen av uppsatsens resultat.

2.2. Historisk översikt av elektroniska översättningsverktyg

Att översätta innebär i strikt mening att överföra enstaka ord, fraser eller meningar från ett språk till ett annat. Generellt sett kan utmaningen med översättningar beskrivas som att lyckas återge andemeningen, stilen och/eller formen av en text på ett objektivt och korrekt sätt. Hinder för en lyckad översättning kan exempelvis vara källtextens kulturella kontext eller källspråkets liksom målspråkets grammatiska uppbyggnad. Traditionellt sett är översättningsarbete ett arbete som utförts av människor och som till sin hjälp har haft ordböcker och lexikon som även de författats av människor (Ingo 2007).

Maskinöversättning är istället en översättning av mänskliga språk med datorns hjälp. Detta blev vetenskaplig realitet i och med Georgetown experimentet, vilket involverade maskinöversatta meningar från ryska till engelska, 1954. Datorlingvisten Ann Sågvall Hein berättar i tidningen Elektronisk (Ström 2015) att medan en överdriven optimism över de nya möjligheterna präglade kalla krigets initiala årtionden, minskade också intresset och finansieringen när väntade resultat inte infann sig. Problemet för forskarna var att de arbetat med ordböcker som automatiskt översatte meningarna ord för ord vilket, var och en som försöker sig på detsamma också snart kommer att inse, leder till ett förvirrat resultat. Utvecklingen inom översättningsforskningen under 1970–90-talet var istället en regelbaserad, lingvistisk infallsvinkel med utgångspunkt i grammatiska strukturer, inriktad mot att översätta hela meningar snarare än enskilda ord (Ingo 2007:353).

Översättningsprogrammen utformades efter samma modell som mänsklig språkinläring, med lagrade ord och meningar och därefter grammatiska regler och undantag. Ett av forskningens mål blev att hitta en språklig nivå som var gemensam för alla språk, med den teoretiska utgångspunkten i att montera ned en text på ett källspråk till minsta gemensamma nämnare, för att sedan bygga ihop texten igen på målspråket. Men det gemensamma språket, ”Interlingua”, lyckades aldrig innehålla tillräckligt med information för att fungera och i den elektroniska världen ledde systemet till långsamma och felaktiga översättningar på grund av det stora antalet språk som finns i världen (Ingo 2007:353). Under 1990-talet lämnade forskarna således de språkvetenskapliga metoderna därhän och återvände till de statistiska lösningarna, med den skillnaden att det i jämförelse med 1950-talet fanns tillgång till mängder av elektroniskt lagrade texter. Man utvecklade nu sökrobotar som genom tillgång till extrema mängder skriven text på olika språk fick underlag för att göra goda gissningar (Ström 2015).

Idag finns en rad olika elektroniska översättningsverktyg att tillgå, för att nämna några: Google Translate, Bing översätt, Yahoo Babelfish och Stardict. Översättningsverktygen fungerar med stöd av översättningsminnen och termhanteringsverktyg. Översättningsminnen fungerar så att de söker genom nätpublicerat material i jakt efter tidigare gjorda översättningar medan termhanteringsverktygen hämtar information från termbankar med lagrade termlösningar. En algoritm väljer sedan den översättning som har högst sannolikhet att vara rätt (Muegge 2009:11). Medan maskinöversättning är en process där ett datorprogram analyserar en källtext och i princip alstrar en måltext utan mänsklig inblandning är detta enbart en sanning med modifikation gällande ovannämnda elektroniska översättningsverktyg. Eftersom en robot och en människa aldrig kan vara språkligt likvärdiga, när det till exempel gäller tolkning av innehållet utifrån ett sammanhang, är översättningsverktygen programmerade för basera sina lösningar på översättningar gjorda av mänskliga översättare. Att översättningsverktygen trots allt fortfarande inte fullt ut lyckas med korrekta och adekvata översättningar hör ihop med ett negativt kretslopp av dåliga maskinöversättningar på internet. Eftersom sökrobotarna med hjälp av artificiell intelligens lärt sig av tidigare översättningar blir felen självförstärkande när de förs in i systemet igen (Ström 2015).

I ovannämnda tidningsartikel (Ström 2015) menar Googles produktchef Barak Turovsky att man ser två lösningar för att fortsätta utveckla översättningsverktyget Google Translate. Det första är att föra in fler språk i systemet genom mänsklig inblandning. Ett färskt exempel på detta är Googles initiativ att via mejl be ett antal hundra personer bidra till införandet av översättningar mellan kazaksiska och engelska. När 100 000-tals översatta ord och meningar en tid därefter dagligen började välla in till Google undrade det naturligtvis vad som hänt. Förklaringen var den kazakstanske presidentadministrationens uppmaning att bidra till språkets införsel i sökmotorn, ett initiativ som i sin tur bidrog till en förbättrad modell inom Google för att erbjuda användare att själva föreslå bättre översättningar och formuleringar. Den andra lösningen som Barak Turovsky syftar på är det så kallade ”deep nerual network”, en statistisk modell med avsikt att efterlikna en mänsklig hjärna i sitt sätt att lära sig. Med hjälp av ”neural network” kan vi analysera samband mellan olika meningar och ordföljder, men Turovsky menar samtidigt att den artificiella hjärnan aldrig kommer att övermanna en professionell mänsklig översättare (Ström 2015)

2.3. Ordkunskap och ordboksanvändning

Ett barn som ska börja i skolan har ett ordförråd på ungefär 8000 – 10 000 ord och lär sig under sin skolgång i genomsnitt 2000 nya ord per år, vilket i sin tur innebär att man utgår ifrån att en gymnasieelev har ett ordförråd på mellan 30 000 – 40 000 ord (Holmegaard & Wikström 2004:554). Nation (2007:13) som istället använder enheten ordfamiljer, och därmed inkluderar olika böjningsformer av orden, framhåller att kunskap om 4000 ordfamiljer är tillräckligt för en förståelse av upp till 95 % av en text. Oavsett vilken enhet man väljer att mäta ordkunskapen i förstår man att nyanlända ungdomar som aspirerar på att börja ett gymnasieprogram har ett krävande arbete framför sig. Det är dock nödvändigt att göra en åtskillnad mellan ett aktivt/produktivt ordförråd och ett passivt/receptivt. Skillnaden är att det aktiva ordförrådet kan användas för att själv på ett adekvat sätt producera muntlig och

skriftlig text, det passiva handlar istället om att utläsa förståelse från någon annans användning. Enligt Enström & Holmegaard (1993:175) har alla människor ett större passivt ordförråd än ett aktivt, vilket innebär att vi känner igen och kan tolka mer än vad vi själva kan producera. Enström (1996:17) talar om ordinlärning via kontext, vilket handlar om en människas slutledningsförmåga att genom kunskaper om omvärlden, textens sammanhang och språkliga ledtrådar skapa förståelse. Hon hänvisar även till undersökningar som visar att framgångsrika inlärare på samma sätt kan förstå upptill 80 % av en text.

För att svara upp mot inlärarens bristande ordkunskaper är ordboken ett mycket viktigt verktyg. Medan det på tidiga inlärostudier är nödvändigt med tvåspråkiga ordböcker kan en enspråkig ordbok bli till större nytta i takt med att språkfärdigheten ökar (Enström 1996:19). Enström låter i en undersökning 27 gymnasieelever svara på frågor om sin ordboksanvändning (se Enström 1996). Av resultatet framgår att eleverna främst använder en ordbok för att kontrollera betydelsen av ord vid läsning och mest sällan för att kontrollera uttal. Vidare visar resultatet att hälften av eleverna ofta använder sig av tvåspråkiga ordböcker och att de valde en tvåspråkig variant på grund av att betydelsen är lättare att ta till sig i jämförelse med en enspråkig variant. Utifrån sin studie drar Enström slutsatsen att eleverna inte säkert använder den för dem mest lämpliga ordboken eller att de inte lärt sig att använda ordboken på bästa möjliga sätt. Lew & Galas (2008) konstaterar också i en studie av 12-åriga inlärare i engelska att undervisning i ordbokskunskaper är effektivt för att förbättra deras ordboksanvändning.

Den lexikografiska forskningen delas in i praktisk och teoretisk lexikografi. Medan den praktiska delen handlar om utformandet av ordböcker är den teoretiska delen inriktad mot teorier rörande tillkomst, egenskaper, ändamål och inte minst användning (Svensén 2004:3). En betydande del av den teoretiska lexikografiska forskningen består av användarundersökningar som i förlängningen syftar till att förbättra lexikonens struktur. I sin artikel "Kan brugerundersøgelser overhovedet afdække brugernes leksiografiske behov?" (*LexicoNordica* 15, 2008) lyfter Tarp frågan om relevans och metod gällande lexikografiska användarundersökningar. Här betonas behovet av att inte enbart fokusera på hur användningen ser ut utan också vem användaren är, samt var, när och varför de använder ett lexikon, och med vilket

utfall det sker. Tarp lyfter fram att de vanligaste användarsituationerna rör sig om kommunikativa situationer, det vill säga ordbokskonsultationer till följd av arbete med produktion, reception, översättning, textrevision och rättning (Tarp 2008:9). Under rubriken användarbehov uppmärksammar Tarp (2008:12) bland annat skillnaden mellan erkända och inte-erkända behov samt mellan objektiva och subjektiva behov. Ett lexikografiskt relevant behov behöver vara erkänt av användaren för att hen ska konsultera en ordbok. Om ett behov väl är erkänt är det inte heller säkert att brukaren anser att en ordbokskonsultation skulle vara till hjälp. I sammanhanget talar Tarp (2008:12) om brukarens medvetenhet. Han menar att användaren oftast bara har en vag subjektiv uppfattning om sitt verkliga, objektiva, behov. Därför menar Tarp att det finns ett forskningsvärde i att titta på användares resultat efter en ordbokskonsultation och inte enbart titta på informanternas egna svar om bruket eller en observation av densamma. En sådan eller liknande kompletterande metoder ger forskaren möjlighet att även lyfta fram kvalitativa aspekter i undersökningen.

Användning av loggfiler är en relativt ny forskningsmetod som öppnat upp för nya möjligheter, inte minst när det gäller lexikografiska användarundersökningar. Tarp (2008:21) lyfter fram två typer av loggfilsundersökningar, en som handlar om registrering av alla brukarens skärmaktiviteter, mus- och tangentbordsklick, och en som handlar om transaktioner mellan brukarens dator och den databas där ordboken är placerad. En fördel som Tarp nämner med loggfilsundersökningar är möjligheten för forskaren att iaktta informantens aktiviteter utan att störa eller gripa in i själva sökningsarbetet. En annan fördel är den stora mängden information som forskaren får tillgång till. Nackdelar med samma metod, menar Tarp (2008:21), är att den enbart ger svar på de yttre aspekterna av informanternas sökningar medan den inte säger någonting om motiven bakom sökningarna eller om brukarens objektiva eller subjektiva behov, även om de indirekt kan antydast i resultatet. Även Almind (2008:34) framhåller metodens fördelar samtidigt som han pekar på juridiska aspekter med att logga användares sökmönster.

Med hjälp av loggfilsundersökningar av Lexins nätlexikon, konstaterar Hult (2008:78), att användarna förefaller förvänta sig mycket av innehållet. 41 % av sökningarna (ca 7000) i Hults loggade material är icke-framgångsrika sökningar

vilket i huvudsak rör sig om rättstavade ord som inte ingår i databasens lemmauppsättning. Vidare rör det sig om sökningar på olika slags fraser vilket, enligt Hult, både visar på användarnas höga förväntningar som deras behov att utföra fritextsökningar för att till exempel hitta fram till olika typer av sammansättningar. Hults loggfilsundersökning visar också att användare av Lexin tenderar att vid icke-framgångsrika sökningar på olika sätt modifiera sökordet till exempel genom att pröva en annan stavning eller att lägga till eller ta bort en ändelse. Hult kompletterar vidare sin loggfilsundersökning med en webbenkät där användare uppmanas att svara på frågor runt sin person och användning. Enkäten indikerar att merparten av användarna är studenter mellan 15 och 29 år och att det vanligast förekommande modersmålet hos de svarande är arabiska samtidigt som en oväntad stor andel användare har svenska som modersmål. De flesta konsultationerna avser betydelse och stavning samtidigt som flera användare efterfrågar både ord från allmänspråket men också svåra ord samt fack- och ämnesord. Även tvåspråkiga varianter av exempelvis franska och tyska efterfrågas, vilket tillsammans med det höga antalet användare med svenska som modersmål tyder på en viss okunskap om lexikonets syfte.

3. Material och metod

3.1. Urval av informanter

Min studie omfattar åtta elever studerande vid gymnasieskolans språkintruktionsprogram. Det inbegriper, läsåret 2015/2016, ungdomar födda åren 1999–1996 och som på grund av språkskäl inte är behöriga till något av gymnasieskolans nationella program. Informanterna i föreliggande studie omfattas även av begreppet ”nyanländ”, som enligt Migrationsverkets definition är en person som av flyktningsskäl eller annat godtagbart skäl beviljats svenskt uppehållstillstånd och ännu omfattas av lagen för etableringsinsatser, det vill säga högst tre år (Migrationsverket 2016). Informanterna i studien är elever vid en större gymnasieskola i södra Sverige. På skolan totalt läser ca 1200 elever varav ca 200 på språkintruktionsprogrammet. Informanternas svensknivå befinner sig, bedömt efter Europeisk Språkportfolios (ESP) bedömningsskala, på nivåerna A2-B1-B2. Det innebär inlärare på nivån baskunskaper till mellanliggande kunskaper i språket, eller för att jämföra ungefär motsvarande vad en svensk elev förväntas kunna i engelska på mellan- respektive högstadiet (Skolverket 2014:25)

Inför min uppsatsstudie har jag gjort ett klusterurval vilket Eliasson (2010) menar är en riktig väg att gå då man söker samband mellan olika egenskaper. I det specifika fallet har det inneburit uppgiften att dela in möjliga informanter på skolan i grupper utifrån kön, modermål, kunskapsnivå i svenska och antal år/månader i Sverige. Utifrån dessa grupper har jag sedan gjort ett representativt urval av informanter vilket resulterat i tre elever med modersmål arabiska, tre med modersmål somaliska, en med modersmål nordkurdiska och en med modersmål tigriska. Hälften av informanterna är pojkar och hälften flickor. Tre av eleverna befinner sig på A2-nivå, tre elever på B1- och två elever på B2-nivå. Hälften av eleverna har varit i Sverige i minst två år, en elev i ett år och fyra månader och övriga tre i tio månader eller mindre.

Förutom att utgöra ett representativt urval av eleverna på skolans språkintruktionsprogram avseende kön, modersmål och kunskaper i svenska underbyggdes valet av informanter av praktiska faktorer såsom tillgänglighet avseende schema.

Som lärare och studieledare vid det aktuella språkintruktionsprogrammet är informanterna bekanta för mig och jag för dem. Hälften av informanterna har vid något tillfälle haft mig som sin lärare. Inför genomförandet av studien informerades eleverna om mitt syfte och tillvägagångssätt, om testsituationen och vad som skulle testas. Jag försäkrade mig också om att de förstod att testet var anonymt och att resultatet inte låg till grund för bedömning av deras språkkunskaper. Därefter fick de eller deras vårdnadshavare skriva på ett godkännande avseende insamlat material och behandlingen av detsamma.

3.2. Metodbeskrivning

Metoden för min uppsats består i följande fem steg. Jag samlade informanterna i ett klassrum där de fick ingående instruktioner av undersökningens förlopp. Eleverna besvarade en enkät med frågor om deras ålder, datorvana, användning av elektroniska ordböcker och översättningsprogram. Vi laddade gemensamt ned programvaran för möjligheten att spara ned deras webb-aktiviteter (se vidare avsnitt 3.5.). Därefter delade jag ut artikeln "Vilt i höstmörket" (se bilaga), som är föremålet för undersökningen av elevernas ordbokskonsulterande arbete. De fick lyssna till texten en gång, därefter påbörjades 15 minuters enskilt konsultationsarbete. Efter 15 minuter sparade jag ned informanternas aktiviteter och eleverna påbörjade en andra konsultation, den här gången med frågor till ovanstående text framför sig (se bilaga). Efter ytterligare 15 minuters avslutade informanterna sin del i undersökningen. För min del kvarstod arbetet med att överföra det insamlade loggfils materialet till ett slutet protokoll (se bilaga) samt arbetet med att sammanställa enkäter, loggfilsobservationer och elevresultat för

utläsning och tolkning av resultat. Nedan presenteras de olika stegen ytterligare en gång i kronologisk ordning.

- a) Enkätintervju inbegripande frågor av öppen och sluten karaktär.
- b) Genom loggfiler spara informanternas datoraktivitet vid reception av text
- c) Genom loggfiler spara informanternas datoraktivitet vid arbete med textuppgifter.
- d) Observation av loggfilsmaterial och överföring av data till slutet protokoll
- e) Sammanställning av enkät, observationer och elevresultat för utläsning och tolkning av resultat.

3.3. Utformning av enkät

För att göra mig en bild av informanternas bakgrund samt deras inställning till sitt användande av elektroniska lexikon och översättningsverktyg använde jag mig av en enkät med totalt 12 frågor (se bilaga). Frågorna är utformade för att ge information om datorvana, uppfattningar om bruk och strategier av online-lexikon och översättningsverktyg vid reception respektive produktion samt motiv och strategier för sökning. Vidare är frågorna av varierande art med svarsalternativ och öppna frågor. Kylén (2004:61) framhåller att öppna frågor erbjuder informanterna högre grad av frihet än frågor med färdiga svarsalternativ samtidigt som Trost (2007:72) påpekar att svaren på öppna frågor blir svårare att hantera och att bortfallet riskerar att bli större på grund av informanter med skrivsvårigheter. Emellertid anser Trost att de öppna frågorna är intressanta eftersom de ger information om hur de svarande associerar. Eftersom jag ämnar tolka svaren kvalitativt anser jag att det även är viktigt att ha med öppna frågor i enkäten.

3.4. Val av text och textuppgifter

För möjligheten att undersöka informanternas bruk av elektroniska lexikon och översättningsverktyg vid reception samt produktion av text fordrades en text som vare sig var för lätt eller för svår för informanterna att ta till sig. Valet föll på en informerande artikel med tillhörande textuppgifter (se bilaga), publicerad i läromedlet *Svenska i sikte* (Stringer 2007) som är ett läromedel som riktar sig till L2-inlärare på motsvarande SFI D, studieväg 3. Artikeln med rubriken ”Vilt i höstmörkret” publicerades ursprungligen i populärmagasinet *Råd & Rön* och handlar om viltolyckor. Texten har ett läsbarhetsindex på 38 vilket faller inom ramen för de texter som klassificeras som lättläst, skönlitteratur och populärtidningar. Denna kategori motsvarar LIX-värden mellan 30 och 40 medan LIX-värden mellan 40 och 50 klassas som medelsvår tidningstext. Den föreliggande artikeln gränsar således till överliggande svårighetsnivå. Uträkningar av LIX-värden baseras på ordens och meningarnas längd och fastän tolkningar av LIX-värden inte kan sägas utgöra någon exakt vetenskap ger de en god indikation av textens svårighetsgrad (Reichenberg 2000: 27, 106).

Medan texten innehåller väldigt få nominaliserande verb eller abstrakta, skriftspråkliga ord utgörs istället svårigheten av det höga antalet ämnesspecifika ord och fackord som *jakträttsinnehavare*, *jaktförordningen*, *kollidera*, *hjort*, *markeringsremsa* eller *medtrafikant* (se vidare Lindberg 2007).

Till texten medföljer åtta frågor som i förstahand kontrollerar informanternas förmåga att dra enkla slutsatser utifrån det lästa men också tolka information. Frågorna är utformade för att besvaras med allt från ett ord till ett par meningar.

3.5. Loggfilsundersökning och observation

I avsnittet 2.3 redogör jag för flertalet fördelar med loggfilsundersökningar påvisade av i huvudsak Tarp (2008). Kortfattat handlar det om fördelar med att samla in stora mängder information utan att störa eller gripa in informanternas arbete. Även Almind (2008) framhåller metodens fördelar samtidigt som han pekar på juridiska aspekter med att logga användares sökmönster. Eftersom jag i min studie har haft

direkt tillgång till mina informanter har jag kringgått eventuella juridiska problem genom att låta dem eller deras målsmän underteckna ett godkännande gällande insamling och hantering av material.

För att genomföra min undersökning använde jag mig av programvaran Screencast-o-matic (2016) vilken möjliggör inspelning av skärmaktivitet och sparande av materialet som en film. Programmet laddas ned till den dator vars skärmaktivitet ska sparas varpå informanten själv trycker på record och startar inspelningen. I min uppsatsstudie har jag använt mig av en gratisversion av programmet vilket ger en begränsad inspelningstid på femton minuter. Detta är också en av orsakerna till att jag valt att göra observationerna i två steg. Å andra sidan finns det en positiv effekt i att informanterna haft tillgång till textuppgifterna först under det andra observationstillfället. På det sättet kan de fokusera på förståelsen av texten som helhet. Ett liknande förfarande används exempelvis vid grundskolans Nationella prov i Svenska och Svenska som andraspråk (Skolverket 2015)

Inför analysen av det inspelade materialet utformade jag ett observationsschema (se bilaga) för att på ett smidigt sätt få en överblick av informanternas skärmaktivitet. Schemat synliggör informanternas sök- och målspråk, vilka lexikon och ordöversättningsverktyg de använde, samt direkta och indirekta sökstrategier. Observationsschemat behövdes, för att på ett effektivt sätt redovisa informationen, anpassas något efter varje enskild informant. Av praktiska skäl är inte heller resultaten av observationen redovisade genom nämnda observationsschema utan i en komprimerad resultattabell. I inledningen av uppsatsens resultatdel kommenterar jag hur dessa tabeller ska utläsas.

3.6. Studiens kvalitativa och kvantitativa aspekter

Min uppsatsstudie innehåller såväl kvalitativa som kvantitativa element medan jag menar att den huvudsakligen är av kvalitativ karaktär. Den kvalitativa ansatsen handlar huvudsakligen om det som Holme & Solvang (1997) beskriver som intentionen att fånga informanternas handlingar såväl som dessa handlingars innebörd. Dessutom menar de att en kvalitativ studie innebär att forskaren ska sträva efter att ge en fullständig bild av de svar som behandlas och samtidigt göra en

distinktion mellan vad som är värderingar och vad som är fakta. Eliasson (2010:30) anser att det ofta är en fördel att blanda kvalitativa och kvantitativa metoder. Vidare framhåller hon att observation är ett tillvägagångssätt som ofta fungerar väl tillsammans med andra metoder. Samtidigt ställer hon frågan vilken av metoderna som ger det mest sanningsenliga svaret, i de fall svaren i exempelvis en enkät inte stämmer överens med resultatet av observationen.

Min studies kvantitativa element består i valet av att använda mig av en enkätstudie, delar av hur enkäten är utformad, genomförandet av observation genom slutna protokoll samt valet att redovisa resultaten i form av kvantitativa data. Däremot ska framhållas att resultaten inte är kvantifierbara i den bemärkelsen att resultaten är generaliserbara vilket inte heller är avsikten eftersom ansatsen i huvudsaklig bemärkelse är av kvalitativ karaktär. Eliasson (2010:30) påminner slutligen om att kvalitativa metoder kan frambringa uppgifter som går att analysera med kvantitativa metoder. Därför går det, enligt Eliasson, att ta med enklare kvantitativa analyser i en undersökning trots att förhållningssättet i huvudsak är kvalitativt.

4. Undersökningen

I följande avsnitt kommer jag att redovisa resultaten för min enkätundersökning och loggfilsobservation samt lyfta fram eventuella motsättningar mellan hur informanterna tror att de använder ordböckerna och översättningsverktygen på nätet och deras faktiska användning.

Som jag tidigare nämnt kommer resultatet av observationerna att redovisas i tabellform. Dessa resultattabeller är komprimerade och anpassade till informanten för att på ett effektivt sätt redovisa informationen från observationsschemat. Tabellerna ska utläsas enligt följande. I den lodräta kolumnen till vänster redovisas vilka hjälpmedel som informanten använder under den aktuella observationen. Längst till höger utläser man sedan hur många sökningar som har gjorts på respektive verktyg. I den övre vågräta raden redovisas vilka käll- och målspråk informanten använder i sina sökningar och av den vågräta raden längst ned i tabellen

framgår hur många sökningar som totalt har gjorts för varje kombination av käll- och målspråk. Sifferbeteckningarna 1-3 (i något fall 1-4) under varje språkkombination handlar istället om informantens preferensordning gällande såväl val av sökverktyg som val av käll- och målspråk. En hög siffra i kolumnen 1 betyder alltså att kombinationen är vanlig. En låg siffra eller ett streck betyder följaktligen att kombinationen är ovanlig eller inte förekommande i observationen. Eftersom det är av relevans om informanten valt att söka på språkkombinationen i första, andra eller tredje hand redovisas slutligen i raden "S:a pref. språk" summan av preferenstalet för varje kombination av käll- och målsspråk. Av praktiska skäl kommer jag att redovisa resultaten för en informant i taget,

4.1. Resultat för informant A

Informant A är en pojke från Syrien med arabiska som modersmål. Han har en åttaårig skolbakgrund från sitt hemland och har vid tillfället för studien varit i Sverige i tio månader. Informant A upplever att han under dessa tio månader blivit mer van att hantera dator och att han varje dag använder elektroniska översättningsverktyg för att översätta ord han läser. Flera gånger varje dag använder han även elektroniska översättningsverktyg för att översätta ord vid egen textproduktion. Vidare uppger eleven att hans vanligaste sökningar är svenska ord till arabiska, hans näst vanligaste från modersmålet till svenska och tredje vanligaste från svenska till annat språk. Informant A känner till och använder översättningsverktygen *Lexin*, *Google Translate* och *Almaany*. I första hand uppger han att han använder *Google Translate*, i andra hand *Lexin* och i tredje hand *Almaany*. Motiveringen till varför han i första hand vänder sig till *Google Translate* handlar om att den erbjuder honom flera alternativa betydelser och möjligheten att snabbt byta sökspråk om det inte blir rätt. Informant A bedömer att han alltid hittar rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen och att han som ytterligare strategi använde sig av Googles bildsökningssystem.

Observation 1, Tabell A:1

	sv-eng				sv-ar			eng-ar			ar-sv			sv-bild			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	4	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Google Tr.	16	2	1	1	3	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	26
Lexin	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	12
Almaany	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
S:a pref. språk	16	2	1	1	15	0	0	0	2	0	0	0	1	0	1	0	
Summa	20				15			2			1			1			39

Observation 2, Tabell A:2

Verktyg	sv-eng			sv-ar			eng-ar			ar-eng			eng-sv			sv-bild			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Google Tr.	8	-	-	-	1	-	1	1	1	2	-	-	2	1	-	-	-	-	17
Lexin	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Google Bilder	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
S:a pref. språk	8	0	0	6	1	0	1	1	1	2	0	0	2	1	0	1	0	0	
Summa	8			7			3			2			3			1			24

Resultatet av observationerna bekräftar att informant A använder sig av översättningsverktygen Google Translate, Lexin och Almaany i den preferensordning som han på förhand angivit. Totalt genomfördes i observation 1, 39 sökningar varav 26 sökningar i Google, 12 i Lexin och 1 i Almaany. Motsvarande siffror för den andra observationen är totalt 24 sökningar fördelade på 17 i Google Translate, 6 i Lexin och 1 i Google bilder. De överlägset flesta av sökorden i observationerna gällande informant A är substantiv, därefter följer adjektiv och verb och adverb.

Observationerna visar att informant A gärna rör sig mellan flera olika verktyg och att han tar till vara på möjligheten att i Google Translate byta mål och källspråk just som han uppgett i enkäten.

Till skillnad från vad informant A tror, använder han engelska som målspråk i högre utsträckning än sitt modersmål. Sett till båda observationerna gjordes totalt 28 sökningar från svenska till engelska jämfört med 22 från svenska till arabiska. En skillnad mellan de båda observationerna är att han under observation 2, det vill säga

under arbetet med produktion av svar till textuppgifterna, gör två sökningar från arabiska till engelska och tre sökningar från engelska till svenska. Ett sådant exempel är ordet *signboard* som han får fram efter en sökning i Google Translate med arabiska som källspråk. Därefter konsulterar han Lexin efter det arabiska ordet för *skylt* varefter han återvänder till Google Translate som för att bekräfta sin tankegång genom att söka på ordet *signboard* med svenska som målspråk och få fram resultatet *skylt*. Liknande trestegsraketer mellan olika verktyg och mål- och källspråk förekommer i observationerna vid sju tillfällen, varav fem vid tillfället för produktion. Vid ett tillfälle under observation 1 konsulterar informant A Lexins bildsökningfunktion gällande den bestämda formen av substantivet *bana* men hamnar i bildtemat för frukt. I observation 2 undviker han bildtema och byter istället verktyg efter att ha konsulterat Lexin om substantivet *lo*. Vid ett tillfälle söker Informant A på en ordsammansättning på engelska, *to know*, i övriga fall söker han på enskilda ord.

4.2. Resultat för informant B

Informant B är även han en pojke från Syrien med arabiska som modersmål. I sitt hemland har han gått elva år i skolan och har vid tillfället för studien varit i Sverige i sju månader. Informant B upplever att han under sin tid i Sverige blivit mer van att hantera dator och att han varje dag använder elektroniska översättningsverktyg för att översätta ord han läser. Några gånger per vecka använder han även översättningsverktygen för att översätta ord vid egen textproduktion. Informant B uppger att hans vanligaste sökningar är svenska ord med arabiska som målspråk medan hans näst vanligaste sökningar är från modersmålet till svenska och tredje vanligaste från svenska till annat språk. Eleven uppger att han känner till och i första hand använder sig av *Lexin*, i andra hand *Google Translate* och i tredje hand *Synonymer.se*. Orsaken till att han primärt väljer *Lexin* är att den är svensk och att hans erfarenhet är att den är ”helt rätt”. Informant B bedömer att han alltid hittar rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen och att han ibland

även använder *Google Translate* för att kontrollera ett ords betydelse genom att först söka från engelska till modernmålet och sedan vice versa.

Observation 1, Tabell B:1

Verktyg	sv-ar			-			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	27	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
Google Tr.	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
S:a pref. språk	28	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Summa	31			0			0			0			31

Observation 2, Tabell B:2

Verktyg	sv-ar			-			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
S:a pref. språk	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Summa	2			0			0			0			2

Sett till båda observationerna väljer informant B att konsultera Lexin i överlägset flest fall. Av totalt 33 sökningar görs 32 i Lexin mot 1 i Google Translate. Samtliga av dessa sökningar görs med svenska som källspråk och arabiska som målspråk. De absolut flesta av sökorden är substantiv, därefter följer verb, adjektiv och adverb.

Informant B har som strategi att ibland dela upp orden i mindre lexikala enheter. Exempel på detta är uppdelningen av *lo* och *djur* eller *markering* och *remsa*. Denna strategi kan vara ett effektivt sätt att komma fram till betydelser när det sammansatta ordet inte finns i ordlistan. Däremot kan den också leda till onödiga missförstånd, särskilt eftersom många sammansatta lexikala enheter går att finna i såväl ordböckerna som översättningsverktygen.

4.3. Resultat för informant C

Informant C är en flicka från Syrien med arabiska som modersmål och med en elvaårig skolbakgrund från hemlandet. Vid tillfället för studien har hon varit i Sverige i tio månader. Informant C upplever inte att hon under dessa tio månader blivit mer van att hantera datorer. Vidare gör hon bedömningen att hon dagligen använder elektroniska översättningsverktyg vid läsning och några gånger i veckan vid egen textproduktion. Hon uppger att hennes vanligaste sökningar är svenska ord till arabiska, näst vanligaste från arabiska till svenska och tredje vanligaste från svenska till annat språk. Informant C känner till resurserna *Lexin* och *Google Translate* och menar att hon i första hand vänder sig till *Lexin*. Motivet till valet av *Lexin* är upplevelsen av *Lexin* som ett trovärdigt lexikon på vetenskaplig grund. Vidare upplever eleven som positivt att hon av *Lexin* får flera exempel, information om orden och uttryckens användning samt uttalshjälp. Informant C bedömer att hon oftast hittar rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen och att hon som sekundär strategi byter målspråk till engelska, använder Googles bildsökningssverktyg eller frågar en lärare.

Observation 1, Tabell C:1

Verktyg	sv-ar			sv-eng			eng-ar			sv-bild			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	28	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	31
Google Tr.	2	-	-	6	1	-	-	2	1	-	-	-	12
S:a pref. språk	30	2	0	6	1	0	0	2	1	0	1	0	
Summa	32			7			3			1			43

Observation 2, Tabell C:2

Verktyg	sv-ar			ar-sv			sv-bild			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Google Bilder	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
S:a pref. språk	2	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	
Summa	2			1			1			0			4

Under de båda observationerna bekräftar informant C det hon uppgett i enkäten. I första hand väljer hon att konsultera Lexin och gör det med svenska som käll- och arabiska som målspråk. Av totalt 47 sökningar görs 34 i denna kombination. När hon byter målspråk byter hon även verktyg, vilket också kan ses som ett sätt att spara tid. Informant C gör betydligt fler konsultationer under observation 1 i jämförelse med observation 2 vilket kan vara grundat i att texten blivit bekant. En annan förklaring är det faktum att hon i enkäten angett att hon oftare konsulterar ordbok vid reception av text än produktion. Liksom tidigare informanter är majoriteten av sökorden substantiv följt av adjektiv, verb och adverb.

Vad som inte framkommer i enkäten är den strategi informant C har gällande att modifiera sina sökningar med att exempelvis ta bort en ändelse i de fall konsultationen inte varit framgångsrik, vilket även bekräftar Hults forskning (2008). Sådana exempel är orden *avlivas/avлива* och *omtumlande/omtumlad*. En annan strategi som framkommer är tendensen att använda *Google Translate* till att söka betydelser av hela meningar och fraser. Vid två tillfällen väljer hon också att söka sig vidare genom bilder, i detta fall gällde det orden *lo*, genom *Lexins* bildteman, och ”markeringsremsa”, genom *Google bilder*.

4.4. Resultat för informant D

Informant D är en flicka från Somalia med somaliska som modersmål. Hon har en sjuårig skolbakgrund från hemlandet och har vid tillfället för studien varit i Sverige i två år och sex månader. Informant D upplever att hon under denna tid blivit mycket

mer van att hantera dator. Elektroniska översättningsverktyg använder hon några gånger per vecka vid läsning samt vid egen textproduktion. Hon uppger vidare att hon i första hand söker på ord från svenska med somaliska som målspråk, i andra hand från somaliska med svenska som målspråk alternativt från svenska till annat språk. I tredje hand uppger eleven att hon använder översättningsverktygen från annat språk med somaliska som målspråk och från annat språk med svenska som målspråk. Informant D känner till och använder översättningsverktygen i ordningen *Lexin*, *Översätt.info* och *Google Translate*. Motiveringen till varför hon i första hand vänder sig till *Lexin* handlar om positiv erfarenhet av användningen, att man får språkexempel, att man kan lyssna på orden samt att man får kompletterande grammatisk information. Informant D bedömer att hon ofta hittar rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen och att hon vid behov byter översättningsverktyg eller använder sig av *Googles* bildsökningssystem.

Observation 1, Tabell D:1

Verktyg	sv-som				-			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	4	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	12	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Google Tr.	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
S:a pref. språk	12	3	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Summa	17				0			0			0			17

Observation 2, Tabell D:2

Verktyg	sv-som			-			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Google Tr.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
S:a pref. språk	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Summa	5			0			0			0			5

Informant D använder ordboks- och översättningsverktygen i mindre utsträckning än de informanterna A-C, vars resultat redovisats hittills. En rimlig förklaring till detta är att hon vistats tre gånger så lång tid i Sverige och därför samlat på sig ett större ordförråd. Observationerna bekräftar hennes enkätsvar i det att hon i första hand väljer att konsultera *Lexin* och därefter *Google*. Totalt har informant D gjort 19 sökningar i *Lexin* jämfört med tre i *Google Translate*. Samtliga sökningar är gjorda med svenska som källspråk och somaliska som målspråk. Endast ett fåtal av orden består av något annat än substantiv och då av verb följt av adjektiv. Signifikant för Informant D är strategin att leta sig fram vid icke-framgångsrika sökningar. Ett tydligt sådant exempel är ordet *jakträttsinnehavare*. När ordet inte ger någon träff i *Lexin* söker hon sig vidare till *Google Translate*, när hon inte heller där får den träff hon vill ha återvänder hon till *Lexin* och börjar dela upp ordet, *jakträtt*, *jakt*, *havare*. På så vis ringar hon in ordet tills hon blivit övertygad av dess betydelse.

4.5. Resultat för informant E

Informant E är en pojke från Somalia med somaliska som modersmål och med åtta års skolbakgrund från hemlandet. När studien genomförs har han varit i Sverige i tre år. Informant E upplever att han under dessa år blivit mer van att hantera dator. Vidare bedömer han att han dagligen använder elektroniska översättningsverktyg vid läsning men flera gånger varje dag för egen textproduktion. Eleven uppger att han använder enkätens samtliga alternativ för sökningar, att det i första hand rör sig om somaliska ord som han översätter till svenska och i andra hand ord på annat språk med svenska som målspråk. Informant E är bekant med verktygen *Lexin*, *Google Translate* och *Översätt.info* och använder dem i angiven preferensordning. Motiveringen till *Lexin* som förstahandsval är upplevelsen av att det fungerar bra och att förklaringarna är enkla. Informant E bedömer att han alltid får fram rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen men att han i annat fall vänder sig till en kamrat eller lärare för hjälp.

Observation 1, Tabell E:1

Verktyg	sv-som			-			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	17	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
S:a pref. språk	17	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Summa	19			0			0			0			19

Observation 2

Informant E gjorde inga sökningar vid tillfället för observation 2

Som utläses ur tabell E:1 har informant E enbart använt sig av *Lexin* som översättningsresurs. Av 17 sökord har gjorts 19 sökningar, varav två följaktligen är dubbla sökningar orsakade av felskrivningar som till exempel *undervika*, *undvika*. Samtliga sökningar är gjorda med svenska som käll- och somaliska som målspråk. Tio av sökningarna är substantiv medan tre sökningar är adjektiv respektive verb, ett sökord är ett adverb. Utmärkande för Informant E är att han valt att inte göra några sökningar under den andra observationsomgången, rimligen därför att han inte upplever ett behov av det. Vidare väljer Informant E, till skillnad från flera andra informanter, att efter icke-framgångsrika konsultationer, som med orden *jaktförordningen* och *närliggande*, gå vidare i texten utan att modifiera sökningarna, byta språk eller försöka med en annan resurs.

4.6. Resultat för informant F

Informant F är en pojke från Syrien med nordkurdiska som modersmål. I sitt hemland har han gått sju år i skolan och har vid tillfället för studien varit i Sverige i ett år och tre månader. Informant F uppger att han under sin tid i Sverige blivit mer van att hantera dator och att han varje dag använder elektroniska översättningsverktyg för att översätta ord han läser samt flera gånger dagligen i den egna textproduktionen. När han använder översättningsverktygen gör han det primärt från svenska till annat språk och sekundärt från annat språk till svenska. Eleven uppger att han i första hand använder sig av *Lexin* och att skälet till det är att

han genom *Lexin* får mycket information om sökorden. I andra hand uppger elever att han använder sig av *Google Translate*. Informant F bedömer att han alltid hittar rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen, om inte med hjälp av *Lexin* så genom att söka på hela meningar i *Google Translate* eller genom att använda *Googles* bildsökningfunktion.

Observation 1, Tabell F:1

Verktyg	sv-ar			sv-eng			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67
Google Tr.	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6
S:a pref. språk	72	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	
Summa	72			1									73

Observation 2, Tabell F:2

Verktyg	sv-ar			sv-eng			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	20	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21
Google Tr.	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	6
S:a pref. språk	24	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	
Summa	25			2			0			0			27

Som tabellerna F:1 och F:2 visar är Informant F den av informanterna som sökt på överlägset flest ord. Av totalt 89 sökord har han gjort 100 sökningar. 92 av dessa sökningar är gjorda i *Lexin* och övriga i *Google Translate*. I enkäten uppger eleven att han i första hand väljer att utföra sina sökningar med svenska som käll- och arabiska som målspråk vilket också bekräftas i observationerna. Värt att uppmärksamma är däremot att elevens modersmål, kurmanji (nordkurdiska), överhuvudtaget inte används trots att *Lexin* inbjuder till det alternativet. En trolig förklaring till detta är att arabiska är det språk eleven använt i skolan och därför har mer formella kunskaper runt. Informant F tycks under observationerna arbeta efter

devisen mycket och fort. Översättningarna går snabbt vilket resulterar i att flera sökord återkommer flera gånger, ett sådant exempel är ordet *skada/de/t* som återkommer sex gånger. Vid icke-framgångsrika sökningar uppvisar eleven inga strategier gällande att modifiera sökordet, däremot väljer han vid ett fåtal tillfällen att byta språk och hjälpmedel.

4.7. Resultat för informant G

Informant G är en pojke från Eritrea med tigrinska som modersmål. Han har en sexårig skolbakgrund från sitt hemland och har vid tillfället för studien varit i Sverige i två och ett halvt år. Informant G upplever att han under denna tid blivit mer van att hantera dator och uppger han varje dag använder elektroniska översättningsverktyg vid läsning samt några gånger per vecka för egen textproduktion. Vidare uppger eleven att hans vanligaste sökningar är svenska ord till tigrinska, hans näst vanligaste från annat språk till svenska och tredje vanligast från tigrinska till svenska. Informant G känner till och använder översättningsverktygen *Lexin*, *Google Translate* och *Geezexperience* I första hand uppger han att han använder *Geezexperience*, därefter *Lexin* och i tredje hand *Google Translate*. Motiveringen till förstahandsvalet av översättningsverktyg är ”att det fungerar bäst” och innehåller ”alla svenska ord”. Informant G bedömer att han ofta hittar rätt översättning med hjälp av de elektroniska översättningsverktygen och i andra hand vänder sig till en lärare.

Observation 1, Tabell G:1

Verktyg	sv-tig			sv-bild			-			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Geezexperience	16	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Lexin	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Google Bilder	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
S:a pref. språk	20	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	
Summa	21			2			0			0			23

Observation 2, Tabell G:2

Verktyg	sv-tig			sv-eng			sv-bild -			sv-sv			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Geezexperience	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Google Tr.	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Google Bilder	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Lexin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
S:a sökn./språk	3	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	
Summa	3			1			1			1			6

Liksom Informant G uppgett i enkäten använder han sig huvudsakligen av det tigriska översättningsverktyget *Geezexperience* och i andra hand *Lexin*. Likaså bekräftar observationerna att eleven vanligen använder svenska som käll- och tigriska som målspråk. I ett enstaka fall använder han sig istället av språken svenska till engelska i verktyget *Google Translate*, svenska till bild genom *Google Bilder* och svenska till svenska i *Lexin*. En majoritet av sökorden är substantiv följt av verb, adjektiv och adverb. Informant G visar tydligare än övriga informanter på strategin att använda *Google bilder*. I fallen med sökorden *varningstriangel* och *markeringsremsa* hittar han bilder som leder honom rätt. Vagare resultat blir det ju högre abstraktionsgrad ett ord har, ett sådant exempel är ordet *jaktförordningen* som leder informanten till en bild på en lagbok. Det är visserligen inte en fullkomligt missvisande bild men kräver möjligen lite mer av omvärldskunskap för att förstås i sammanhanget. Informant G uppvisar också som strategi att vid ett tillfälle söka på en hel mening i *Google Translate*, eftersom tigriska inte erbjuds via *Google Translate* använder eleven engelska som målspråk.

4.8. Resultat för informant H

Informant H är en flicka från Somalia med somaliska som modersmål. Hon har åttaårig skolbakgrund från hemlandet och har vid tillfället för studien varit i Sverige i två år och en månad. Informant H uppger att hon blivit mer van att hantera dator

sedan hon kom till Sverige. Vidare uppger hon att hon använder elektroniska översättningsverktyg några gånger per vecka vid läsning och vid egen textproduktion. I första hand menar hon sig söka på svenska med annat språk än modersmålet som målspråk, i andra hand på svenska ord med modersmålet som målspråk och i tredje hand från annat språk till svenska. Informant H känner till flera översättningsverktyg och använder dem i preferensordningen: *Google Translate*, *Lexin*, och *Stardict*. Motivet till att hon i första hand vänder sig till *Google Translate* handlar om möjligheten att söka på flera ord, fraser och meningar istället för enbart ett ord. Hon upplever att hon alltid hittar rätt översättning men uppger också att hon oftare använder engelska än somaliska för att träffa rätt.

Observation 1, Tabell H:1

Verktyg	sv-som			sv-eng			sv-bild			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	10	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	11
Google Tr.	-	-	-	-	11		-	-	-	-	-	-	11
S:a pref. språk	10	0	0	-	11	0	0	0	1	0	0	0	
Summa	10			11			1						22

Observation 2, Tabell H:2

Verktyg	sv-som			eng-sv			sv-eng			-			S:a sökn./verktyg
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Lexin	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Google Tr.	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	3
S:a pref. språk	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	
Summa	1			2			1						4

Informant H uppger i enkäten att hon föredrar att söka i *Google Translate* samtidigt som observationerna knappast kan sägas bekräfta den uppgiften. Däremot bekräftar observationerna att hon i *Google* föredrar att använda engelska som målspråk medan hon i *Lexin* rör sig mellan svenska och somaliska. Skälet till att hon i *Google*

Translate använder engelska som målspråk kan röra sig om att eleven haft engelska som tidigare skolspråk. En annan tänkbar förklaring är att *Google* skulle erbjuda sämre översättningar på somaliska eftersom det rör sig om ett lingvistiskt "svagare" språk än engelska, kanske framförallt när det kommer till elektronisk tillgänglighet. Informant H uppvisar även strategin att översätta hela meningar från engelska till svenska när det kommer till produktion av egen text.

5. Sammanfattning och diskussion

5.1. På vilket sätt använder eleverna lexikon och översättningsverktyg på internet? Vilka strategier har de för att nå önskat resultat?

De åtta informanter som omfattas av min undersökning uppvisar stor variation vad gäller såväl användningen av hjälpmedel för ordöversättning som strategier för desamma. Medan en del av dem arbetar sig igenom texten och på ett metodiskt vis söker sig fram till önskat resultat, väljer andra att tillsynes kasta sig över de främmande orden för att hinna utföra så många sökningar som möjligt. Dessa skiftande strategier, menar jag, kan vara kopplade till flera olika aspekter såsom mognad och personlighet men också studieteknik och skolbakgrund. Ett illustrativt exempel på detta är att huvudparten av informanterna använder hjälpmedel i betydligt lägre utsträckning under den andra observationen i jämförelse med den första. En förklaring till detta kan vara att eleven lagt orden man sökt på minnet eller valt att anteckna ned dem. Men jag tror även att det tyder på förmågan att under den första observationen göra sig en bild av textens innehåll och kontext och utifrån slutledningsförmåga och omvärldskunskap skapa förståelse tillräcklig för att lösa uppgiften, det vill säga kompensatoriska egenskaper vilka även Enström (1996:17) lyfter fram som betydelsefulla för andraspråksinlärare. Två informanter, A och F, svarar för totalt dubbelt och tredubbelt fler sökningar än övriga informanter med ungefär motsvarande vistelsetid i Sverige. När det kommer till den andra observationen i förhållande till den första gör samma informanter fem och sex gånger så många fler sökningar än motsvarande. Att informanterna A och F utgör studiens yngsta, menar jag rimligen ska tillfogas diskussionen om skol- och kunskapsmässig mognad.

Resultatet av observationerna visar vidare att det finns en tydlig relation mellan vistelsetiden i Sverige och användningen av hjälpmedel för ordöversättning. Medan informanterna (D, E, G, H), som vistats i Sverige i mellan 25 och 36 månader, sökt på mellan 19 och 29 ord (båda observationerna inräknade) har informanterna (A, B, C och F), som vistats i Sverige i mellan 7 och 15 månader sökt på 33 till 100 ord. Det genomsnittliga antalet sökord per månad man vistats i Sverige för den första

gruppen landar på 0,78 ord medan det för den andra gruppen hamnar på 5,78 ord. Dessa siffror bekräftar Enströms uppfattning om det essentiella i bruket av tvåspråkiga ordböcker på tidiga inlärarstadium (1996:19).

Samtliga informanter uppger i sina enkätsvar att de vid behov använder sig av flera olika hjälpmedel för att ta reda på ett ords betydelse. De hjälpmedel som framkommer av enkätresultatet är (förutom de i enkäten föreslagna exemplen *Lexin*, *Google translate*, *Översätt.info* och *StarDict*) *Synonymer.se*, det arabiska lexikonet *Almaany* och det tigrinska *Geezexperience*. Det förstnämnda, *Synonymer.se*, är en reklamfinansierad gratissajt att använda. Sidan innehåller ungefär 73 000 uppslagsord som huvudsakligen är hämtade från Göran Walters synonymordbok. Kompletterande källor är folkets synonymlexikon *Synlex* samt material som inkommit genom omröstningar och användares egna bidrag (Holmer & Sköldberg under utg.). Resursen innehåller tvåspråkiga lexikon på engelska, tyska, franska och spanska men den svenska delen är den som används mest. *Almaany* är istället ett arabiskt lexikon som erbjuder översättningar mellan arabiska och följande sex språk: engelska, turkiska, franska, persiska, portugisiska och spanska. I övriga fall hänvisas till en parallell *Almaany*-sida med översättning från engelska till totalt 19 andra språk, däribland svenska. *Geezexperience* är enligt uppgifter från den egna hemsidan skapat som en plattform för eritreaner som är inlärare av engelska eller något av de andra tillgängliga europeiska språken, nämligen: svenska, holländska, engelska, tyska och italienska. Lexikonet fungerar genom material från bland annat *WordNet*, som är ett projekt vid Princeton University men andra öppna källprojekt är nödvändiga för lexikonet att fungera. Liksom flera andra elektroniska lexikon är *Geezexperience* öppet för användare att fritt redigera och göra tillägg. Själva menar de att produkten är under ständig utveckling och ännu inte så bra som de önskar. På sin hemsida anger de även att de inte kan lämna några garantier för korrekthet eller fullständighet av översättningarna de levererar.

Lexin och *Google translate* är dock de hjälpmedel som flest informanter både känner till och använder. Fem av informanterna (B, C, D, E, F) uppger att de vid behov i första hand konsulterar *Lexin* vilket även bekräftas av mina observationer. Motiven bakom informanternas val är att *Lexin* ger ett trovärdigt intryck grundat i att det kommer från Sverige och att projektet bygger på ”vetenskapligt grund”.

Vidare värdesätts det att man får flera exempel, kompletterande grammatisk information, upplysningar om ordens och uttryckens användning samt uttalshjälp. Slutligen upplever informanterna att *Lexin* ”fungerar bra” och att ”förklaringarna är enkla.

Informanterna A och H uppger istället att de i första hand konsulterar *Google translate*. I sina respektive enkätsvar motiverar de sin användning med skälen att *Google translate* erbjuder möjligheten att söka på hela meningar, erbjuder flera alternativa betydelser samt fördelen med att på ett smidigt sätt kunna byta sök- och källspråk och på så vis känna sig säkrare på resultatet.

Informant G väljer att i första hand konsultera det eritreanska nätlexikonet *Geezexperience*. Skälet till denna preferens är ”att det fungerar bäst” och innehåller ”alla svenska ord”. Trots att de som driver hemsidan själva framhåller den som ”under uppbyggnad” och ”otillräcklig” samt att de ”inte kan ge några garantier för översättningarnas korrekthet”, upplever informant G att det fungerar bättre än *Lexins* tigriska resurs.

En aspekt som i sammanhanget är värd att belysas är att själva texten som undersökningen utgår från (se bilaga) innehåller väldigt få nominaliserande verb eller abstrakta, skriftspråkliga ord vilka Lindberg (2007) beskriver. Istället utgörs svårigheten i texten av det höga antalet ämnesspecifika ord och fackord som *jaktträtsinnehavare*, *jaktförordningen*, *kollidera*, *hjort*, *markeringsremsa* eller *medtrafikanter*. Dessa exempel är också ord som informanterna har behövt konsultera olika elektroniska resurser för att hitta. Ju ovanligare och ju högre abstraktionsgrad ett ord har desto svårare framstår det vara att få fram ett resultat som informanten är nöjd med. Hälften av informanterna (A, C, G och H) uppvisar då strategin att konsultera *Googles* bildsökningfunktion eller *Lexins* bildteman. Resultaten av dessa försök är oftast goda medan samma faktum kvarstår, att sannolikheten att bli vilseledd av sökningen ökar ju högre grad av abstraktion ett ord har. Exempel på framgångsrika konsultationer som informant G utfört i Google bilder är orden *markeringsremsa* och *varningstriangel* medan det betydligt mer abstrakta *jaktförordningen* leder till ett vagare resultat.

När det kommer vilka språk informanterna begagnar sig av vid konsultationen av de olika elektroniska resurserna svarar fem (A, B, C, D, G) att de i första hand

använder svenska som källspråk och modersmålet som målspråk. Två av informanterna (F, H) använder också svenska som källspråk men väljer ett annat språk än modersmålet som målspråk. I båda fallen är en rimlig förklaring att informanterna använder sitt skolspråk, det vill säga det språk de använt i skolan i sitt hemland. För informant F innebär skolspråket arabiska och för informant H engelska. Informant E uppger i sin enkät att han i första hand använder svenska som målspråk, vilket är en uppfattning som jag kommer att diskutera under nästa frågeställning. Av samtliga sökningar i undersökningen är överlägset flest, närmare 95 %, gjorda med svenska som källspråk vilket inte är förvånande eftersom uppgiften handlar om läsförståelse. Något som däremot förvånat mig lite är att svenska inte använt mer som målspråk under den andra observationen då informanternas uppgift var att producera svar till frågorna. En tänkbar förklaring till detta är att texten vid det här laget var bekant för dem och att de hade läsförståelsetexten som förlaga till den egna produktionen. En annan förklaring är att de svar som informanterna förväntades producera inte behövde vara längre än ett par meningar.

Hult (2008) konstaterar att användare av *Lexin* tycks ha höga förväntningar på lexikonet då en betydande del av de icke-framgångsrika sökningarna består av rättstavade ord som inte ingår i databasens lemmauppsättning. Detta kan även min undersökning bekräfta. Hult konstaterar också att många användare söker på olika typer av fraser vilket även synliggör användarnas behov av att göra fritextsökningar. Just detta tror jag är den viktigaste bakomliggande orsaken till varför sju av mina åtta informanter i någon utsträckning väljer att konsultera *Google translate*, varav några dessutom uttrycker det explicit i sina enkätsvar.

5.2. Hur medvetna är informanterna om sitt eget bruk av lexikon och översättningsverktyg på internet?

När Tarp (2008:9) diskuterar användarbehov betonar han processen för brukaren att erkänna sina lexikografiska behov. För att en ordbokskonsultation ska komma till stånd behöver behovet vara erkänt av brukaren liksom det måste finnas en tilltro till

att konsultationen skulle svara upp mot behovet. Tarp menar också att brukarens objektiva behov ofta ligger dolt för brukaren själv, med andra ord har brukaren oftast bara en vag uppfattning om sina lexikala behov (2008:12).

När det kommer till min undersökning är det därför relevant att jämföra informanternas enkätsvar med observation av deras praktik. Extra intressant menar jag att det blir när det där uppstår en diskrepans mellan det som informanten på förhand tror sig göra och det som verkligen sker. Observationen i förhållande till enkätsvaren avslöjar, i bästa fall, brukarens metakognitiva medvetenhet, eller brist på den samma. Hälften av informanterna uppvisar någon form av diskrepans mellan sina enkätsvar och observationerna. Ett sådant exempel är informant A som vid observationstillfället använder engelska som målspråk i betydligt högre utsträckning än sitt modersmål medan, han i enkäten uppgett detta alternativ först som tredje vanligast. Även informant G använder engelska som målspråk, ett alternativ han uppgett att han överhuvudtaget inte använder. Informant E, som i sin enkät uppger att svenska som källspråk och modersmålet som målspråk är den kombination han mest sällan använder, gör under observationstillfället enbart sökningar av det slaget. Till skillnad från de flesta av de andra informanterna uppvisar inte heller informant E strategier som att modifiera sin sökning, byta språk eller resurs, i fall av icke-framgångsrika konsultationer. Under det andra observationstillfället väljer informant E slutligen att överhuvudtaget inte konsultera någon resurs, något jag menar indikerar skillnader mellan informantens subjektiva och objektiva behov.

En annan slags diskrepans uppstår när informant H i enkäten uppger att hon i första hand vänder sig till *Google translate* medan hon vid tillfället för observationen konsekvent i första hand väljer att konsultera *Lexin*. I *Lexin* använder hon svenska som källspråk och somaliska som målspråk medan hon därefter kontrollerar resultaten i *Google translate* med svenska som källspråk och engelska som målspråk.

Informanterna A, B, E, F och H uppger i enkäten att de alltid hittar rätt översättning på sina sökord. Min undersökning, liksom de statistiska fakta som Hult (2008:78) presenterar om icke-framgångsrika sökningar i *Lexin*, uppvisar att så inte kan vara fallet. Däremot tyder svaren på en hög tilltro till såväl de olika elektroniska resurserna som till den egna förmågan att söka, slå och förstå. En förklaring till

informanternas uppfattning tror jag rör sig en trygghet hos informanterna gällande att ta till sig innehållet i många olika slags texter. Jag tror att det finns en svårighet när det kommer till att skilja mellan den kontextuella ordinläringen och slutledningsförmåga som Enström talar om (1996:17) och den kompletterande information som når dem genom att konsultera olika elektroniska resurser.

Hälften av informanterna (A, C, D, F) anger att de vid icke-framgångsrika sökningar ibland använder *Googles* bildsökningfunktion eller *Lexins* bildteman, och informanterna A, C, G och H är de som väljer att det vid tillfället för undersökningen. Den av informanterna (G) som använt bilder mest frekvent har i enkätsvaren inte angett strategin överhuvudtaget. En förklaring är naturligtvis att informanten helt enkelt inte kommit att tänka på det under tiden han svarade på enkäten men kanske indikerar det även att han inte är fullt medveten om vilka strategier han de facto använder vid konsultation av olika elektroniska resurser.

Att arbeta med att medvetandegöra eleven om hennes behov samt hennes strategier för ordsökningar kan troligen medföra en lång rad pedagogiska vinster vilka jag kommer lyfta fram under nästa rubrik.

5.3. Vilka didaktiska slutsatser kan dras utifrån kunskapen om elevers användning av lexikon och översättningsverktyg på internet?

Ovanstående diskussion har fokuserat på informanternas bruk av olika elektroniska ordböcker och översättningsresurser samt deras metakognitiva uppfattning av detsamma. Frågan jag nu ska diskutera handlar om förlängningen av dessa resonemang. Finns det några pedagogiska vinster med att medvetandegöra elever om deras bruk och strategier och vilka didaktiska tillvägagångssätt kan i så fall jag som lärare använda mig av för att göra detta?

Till att börja med uppger sju av mina åtta informanter att de blivit bättre på att använda dator jämfört med innan de kom till Sverige. På den aktuella skolan för undersökningen får alla elever en personlig bärbar dator vid inskrivningen på skolan. Därefter är datorn elevens enskilt viktigaste arbetsredskap i skolan och ska användas till allt från egen textproduktion, textrevision, informationssökning, kommunikation,

källkritiska övningar, reception av olika slags texter och översättningar. Någon regelrätt datorundervisning finns inte på skolan vilket innebär att ansvaret att lära sig behärska ovannämnda användningsområden i hög grad lämnas över till eleverna själva. Trots att ansvar även ligger på olika lärare att införliva datorn som arbetsredskap i de olika kurserna är det långt ifrån alla lärare som har kunskapen att göra så. Min erfarenhet är således att eleverna i stor utsträckning är utlämnade att själva finna vägen fram.

Metakognition handlar om att reflektera över sina egna tankeprocesser och sitt eget lärande. Arbetet med att på detta sätt lyfta elevers tänkande är angeläget för alla skolans ämnen och kurser. När det kommer till användningen av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg handlar det i hög grad om att träna eleverna i att fundera över hur de gör och varför så att de på egen hand kan fatta välgrundade och effektiva beslut. Det kan till exempel handla om vilken resurs som ska konsulteras i vilket sammanhang eller om att hitta effektiva sökstrategier avseende exempelvis språk eller uppdelning av ord. Efter en viss tid i Sverige, menar Enström (1996), exempelvis att inlärare är mer betjänta av att konsultera en enspråkig ordbok jämfört med en tvåspråkig. Det är essentiellt att inlärare lär sig skillnaden mellan uppbyggnaden av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg eftersom det innebär möjligheten att fatta beslut om när och hur de olika resurserna ska användas samt i vilken mån de är tillförlitliga.

Ett ytterligare didaktiskt fokus bör vara kunskap om ordbildning. Med undervisning om hur man identifierar och delar in orden i mindre lexikala enheter ökar man elevernas förmåga att göra framgångsrika konsultationer genom att vid behov på det viset kunna modifiera sina sökningar. Exempelvis kan ordet *jakträttsinnehavare*, delas in i delarna *jakträtt* och *innehavare* om användaren kan identifiera fogmorfemet *s* och så vidare.

Slutligen är min uppfattning att det behövs grundläggande undervisning i hur man utläser information från en ordbok vilket Lew & Galas (2008) påvisar är effektivt för att förbättra elevers ordboksanvändning.

5.4. Reflektion kring metod och vidare forskning

Jag tycker styrkan i min uppsats ligger i ansatsen att inte enbart fokusera på användningen av utan även användaren av elektroniska ordböcker och översättningsverktyg. Såsom Tarp (2008) framhåller, möjliggör en kombination av kvalitativa och kvantitativa undersökningsmetoder synliggörandet av andra aspekter än vad som oftast framkommer i lexikografiska användarundersökningar. I föreliggande studie är användaren i fokus avseende såväl bruk som metakognitiv medvetenhet varpå jag slutligen diskuterar bruket av de elektroniska resurserna ur ett didaktiskt perspektiv.

Däremot upplever jag att den kvalitativa ansatsen att söka svar på frågor som hur, vem och varför hade kunnat bli ännu bättre. Ett sätt att göra det hade varit genom uppföljande intervjuer då informanterna getts möjlighet att kommentera observationsmaterialet. Detta skulle kunna utgöra grunden för en fördjupande studie på området.

5.5. Slutord

Elektroniska ordböcker och översättningsverktyg erbjuder inlärare snabba och spännande sätt att ta del av det nya språket. Resurserna används flitigt och informanterna i föreliggande undersökning sätter hög tilltro till dem såväl som till sin egen förmåga att använda dem. Tidigare forskning visar också att undervisning i hantering av ordböcker hjälper användarna att göra framgångsrika konsultationer. Likaså innebär det en pedagogisk vinst om man lyckas göra elever medvetna om sitt behov och sina strategier för användning av de elektroniska resurserna. I vårt moderna samhälle finns många språkliga hinder att överkomma och även om det i slutändan inte existerar vare sig några språkbegåvade småfiskar eller andra genvägar till verklig språkkunskap är de elektroniska ordböckerna och översättningsverktygen essentiella för språkinlärare och ett angeläget fokusområde för såväl skola som vidare forskning.

Litteraturförteckning

- Adams, Douglas 1979. *Liftarens guide till galaxen*. Stockholm: Alba.
- Almind, Richard 2008. Søgemønstre i logfiler. *LexicoNordica* 15, s. 33-57.
- Bing översätt. <<https://www.bing.com/translator/#>>. (Hämtad 2016-05-22).
- Eliasson, Annika. 2010. *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur
- Enström, Ingegerd 1996. *Klara verba: andraspråksinlärares verbanvändning i svenskan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Enström, Ingegerd & Holmegaard, Margareta 1993. Ordförråd och ordinläring. I: Cerú, Eva (red.) (1993). *Svenska som andraspråk: lärarbok. 2, Mera om språket och inläringen*. Stockholm: Natur och kultur. S. 164-191
- Gellerstam, Martin 1999. LEXIN – Lexikon för invandrare. *LexicoNordica* 6, s. 3-17.
- Google Translate, <http://translate.google.se/#> (Hämtad 2016-05-22).
- Holmegaard, Margareta & Wikström, Inger 2004. Språkutvecklande ämnesundervisning. I Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn 1997. *Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta, översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmer, Louise. & Sköldberg, Emma (under utg.). ”Synonymer.se i fokus – om användningen av en svensk ordbokssajt”. I: Svenskans beskrivning 34. Lund.
- Hult, Ann-Kristin 2008. Användarna bakom loggfilerna – redovisning av en webbenkät i Lexin online Svenska ord. *LexicoNordica* 15, s. 73-93.
- Kylén, Jan-Axel 2004. *Att få svar. Intervju, enkät och observation*. Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Lew, Robert 2014. Dictionary users in the digital revolution. *International Journal of Lexicography*, Vol. 27 No. 4, pp. 341–359.
<http://ijl.oxfordjournals.org/content/27/4/341.full.pdf?keytype=ref&ijkey=QKGakLByO1T7ADl>. (Hämtad 2016- 05-14).
- Lew, Robert. & Galas, Katarzyna 2008. ”Can dictionary skills be taught? The Effectiveness of Lexicographic Training for Primary-School-Level Polish Learners of English”. in Bernal, E. and DeCesaris, J. (eds.), Proceedings of the XIII EURALEX International Congress, 1273-1285. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
http://www.staff.amu.edu.pl/~rlew/pub/Lew_Galas_2008_Can_dictionary_skills_be_taught.pdf. (Hämtad 2016- 05 -14).
- Lexin 1992. Kommentarer till ordboken. I *Lexin; 2 uppl.* (s. 842). Stockholm: Norstedts

- Lindberg, Inger 2007. Forskning om läromedelsspråk och ordförrådsutveckling. I Lindberg I. & Johansson Kokkinakis S., 2007, *OrdiL, En korpusbaserad kartläggning av ordförrådet i läromedel för grundskolans senare år*. Rapporter om svenska som andraspråk. Institutet för svenska som andraspråk, institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. S. 13-60.
- Malmgren, Sven-Göran 2012. Från Svenska ord (Lexin) 3 till Svenska ord 4. *Nordiska Studier i Lexikografi* 11, Lund, s. 454-465.
- Migrationsverket (2016). <<http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Statlig-ersattning/Vanliga-begrepp.html>> (Hämtad 2016-03-3).
- Muegge, U. (2009). "Dags att avliva myterna om maskinöversättning". I: *Facköversättaren* 2009:14, s. 11-13.
- Nation, I.S.P. (2007). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reichenberg, Monica. (2000). Röst och kausalitet i lärobokstexter. Göteborgs universitet
- Screen-cas-o-matic. <www.screencast-o-matic.com>. (Hämtad 2016-05-22).
- Skolverket (2014). "Handledning Europeisk språkportfolio 6-16 år". http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.83454!/Menu/article/attachment/optimedrad_Handledning_uppdat2014b.pdf. (Hämtad 2016-05-15)
- Skolverket (2015). "Nationellet prov i svenska/ svenska som andraspråk". <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov/alla-nationella-prov-i-skolan/arskurs-9/nationellt-prov-i-matematik-i-arskurs-9-1.199248>. (Hämtad 2016-05-17).
- Stardict. www.stardict.org. (Hämtad 2016-05-22).
- Stringer, Thérèse (2007). *Svenska i sikte: texter och övningar*. 1. uppl. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ström, Viktor (2015). "Varför blir Google translate inte bättre?" *Digital* (2015-05-29). <http://digital.di.se/> (Hämtad 2016-04-04).
- Svensén, Bo (2004). *Handbok i lexikografi*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Sågvall Hein, Ann (2008). I: Domeeij, Rickard (red.) (2008). *Tekniken bakom språket*. Stockholm: Norstedts. S 73-96.
- Tarp, Sven (2008). Kan brugerundersøgelser overhovedet afdække brugernes leksokografiske behov? I: *LexicoNordica* 15. S. 5-33.
- Trost, Jan (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan (2007). *Enkätboken*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Yahoo Babelfish. <babelfish.com>. (Hämtad 2016-05-22).

Bilagor

Bilaga 1 – Text med textfrågor

Vilt i höstmörkret (Sanna Arndt, *Råd och Rön*)

Pang. En dov duns hörs i plåten. Vad var det? Ett rådjur? En katt? Är djuret skadat eller dött? Vad gör jag nu? Många frågor flyger genom huvudet när man kör på ett djur med bilen.

Krockar mellan människor och djur är omöjliga att undvika med tanke på all trafik på vägarna, höga hastigheter och en hel del djur o skogarna. Under 2001 omkom 14 personer, 95 personer skadades svårt och 565 skadades lindrigt i olyckor med älg rådjur eller re, enligt Vägverket. Uppskattningsvis 30000–35000 viltolyckor händer varje år i Sverige. Vad gör man då när olyckan varit framme? Först bör bilen ställas så att inte fler olyckor händer. Den som dödat ett mindre djur som hare eller igelkott, ska se till att djuret kommer av vägbanan, dock utan att riskera sitt eget liv. Om en katt eller hund är påkörd tita efter namnbricka i halsbandet eller kan knacka på i närmaste hus och fråga. Vet ingen där vem ägaren är måste polisen meddelas. En skadad hund ska inte avlivas utan att en veterinär har tittat på den. Hundar brukar klara sig om de får vård.

Omtumlande upplevelse

En krock med rådjur eller älg är betydligt farligare och en ännu mer chockande upplevelse. Om man själv har klarat sig någorlunda måste andra trafikanter varnas med varningstriangel och blinkers. Se efter om några personer är skadade och vilka som behöver hjälp först. Sedan tas skadade människor och djur om hand. Ring polisen på nummer 112. Att krocka med ett vilt djur är inte brottsligt men däremot är det sedan 1998 enligt jaktförordningen obligatoriskt att kontakta polisen och markera olycksplatsen om man kolliderar med större vilda djur. Flyr djuret in i skogen ska en markeringsremsa sättas upp där det försvann. Nolprovningen delar ut markeringsremsor och de ska finnas i nya bilar. Finns ingen en remsa till hands kan en färgad plastpåse användas. Är djuret dött får man försöka släpa det ner i diket, men ligger djuret skadat är det bäst att hålla sig en bit därifrån. Den som kört på björn, varg vildsvin eller lo bör helst inte gå ur bilen alls, utan om möjligt köra fram 100 meter stanna och markera olycksplatsen där.

Organiserad eftersökning

Lars Sävberger är polis och verksamhetsledare för trafiksäkerhet och eftersök i samverkan. Organisationen bildades 1998 för att ta hand om vilt som har blivit skadat i trafiken och där samarbetar polisen, jägarorganisationerna, Naturvårdsverket, SoS alarm, NTF, vägverket, älgskadefondföreningen och bilprovningen. En person som ringer sos alarm 112 för att anmäla en viltolycka kopplas till polisen i det län där personen befinner sig. Polisen meddelar kontaktmän

som ringer vidare till området jakträttshavare eller en eftersöksjägare. Det finns ungefär 5000 ideellt arbetande jägare runt om i Sverige som ger sig ut och söker efter det skadade viltet. Att markera en olycksplats underlättar mycket för eftersökjägarna. Folk har blivit bättre på att använda markeringsremсор men borde bli ännu bättre, fortfarande går mycket skadat vilt en plågsam död till mötes säger Lars Sävberger. När det gäller avlivning av mindre djur kan den som inte har kunskap själv stanna en medtrafikant eller fråga i en närliggande fastighet säger Lars Sävberger. Ett påkört djur får inte tas med från olycksplatsen utan tillfaller staten eller jakträttshavaren (ur Råd och Rön).

Vad får du veta om viltolyckor?

1. Hur många personer skadades 2001 i trafikolyckor med vilt? _____
2. Ska man själv avliva en kanin om man har kört på den? _____
3. Vad ska man göra om man har kört på en hund? _____

4. Ska man ta med sig ett skadat djur hem? _____
5. Kan man lämna ett påkört djur på vägen? _____
6. Vad är en markeringsremsa? _____

7. Vad ska man göra om man har kört på en björn? _____

8. Vad gör en eftersöksjägare? _____

Bilaga 2 – enkät

Enkätundersökning, nyanlända och digitala ordboksverktyg

Beteckning av respondent _____

1. Hur ofta använder du en dator eller mobil för att översätta ord när du *läser*?
 - Flera gånger varje dag
 - Varje dag
 - Några gånger per vecka
 - Inte ofta, aldrig

 2. Hur ofta använder du en dator eller mobil för att översätta ord när du *skriver*?
 - Flera gånger varje dag
 - Varje dag
 - Några gånger per vecka
 - Inte ofta, aldrig

 3. Värdera på vilket sätt du använder språk i översättningsverktygen? (1 = på det sätt du oftast använder det, 2, 3 osv). Det sätt du inte använder alls ska du markera med ett X.
 - Från svenska till ditt modersmål
 - Från ditt modersmål till svenska
 - Från annat språk till modersmål
 - Från modersmål till annat språk
 - Från annat språk till svenska
 - Från svenska till annat språk

 4. Vilka digitala översättningsverktyg känner du till?
 - Google translate
 - Babel Fish
 - Lexin
 - StarDict
 - Översätt.info
 - Annan, nämligen
-
-

5. Värdera översättningsverktygen efter hur mycket du använder dem (1 = den du använder oftast, 2, 3 osv). De verktyg du inte använder alls ska du markera med ett X.

- Google translate
- Babel Fish
- Lexin
- StarDict
- Översätt.info
- Annan, nämligen

6. Motivera kort ditt förstahandsval från fråga 5.

7. Hur ofta bedömer du att du hittar rätt översättning på ditt sökord?

- Varje gång
- Ofta
- Sällan
- Aldrig

8. Vad gör du om du söker efter ett ord men inte får ett resultat?

9. Händer det att du dubbelkollar ett sökresultat för att känna dig säker på betydelsen?

- Ja, ofta
- Ja, ibland
- Sällan
- Aldrig

10. Hur länge har du varit i Sverige?

11. Hur många år har du gått i skolan i ditt hemland?

12. Har du blivit bättre på att använda dator sedan du började på Brinellgymnasiet? _____

Tack för din medverkan!

Bilaga 3 – observationsprotokoll

Verktyg 1	Sökord 1	Sökord 2	Sökord 3	Sökord 4	Sökord 5	Sökord 6	Sökord 7
	Sökord 8	Sökord 9	Sökord 10	Sökord 11	Sökord 12	Sökord 13	Sökord 14
Verktyg 2	Sökord 1	Sökord 2	Sökord 3	Sökord 4	Sökord 5	Sökord 6	Sökord 7
	Sökord 8	Sökord 9	Sökord 10	Sökord 11	Sökord 12	Sökord 13	Sökord 14
Verktyg 3	Sökord 1	Sökord 2	Sökord 3	Sökord 4	Sökord 5	Sökord 6	Sökord 7
	Sökord 8	Sökord 9	Sökord 10	Sökord 11	Sökord 12	Sökord 13	Sökord 14